

О. Г. Кириленка «Проблеми авторського права в науковому опрацюванні документів та організації електронних каталогів бібліотек». Доповідач навів низку прикладів порушення авторських прав у процесі видання документів та їх аналітико-синтетичного опрацювання в бібліотеках. Професор Національної академії внутрішніх справ, канд. юридичних наук, доцент **Ю. Ф. Іванов** проаналізував договори, які укладаються між бібліотекою та суб'єктом права інтелектуальної власності. Фахівець зауважив, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності може здійснюватися на підставі ліцензійних договорів. Ст. науковий співробітник НБУВ, канд. наук із соц. комунікацій **Л. А. Литвинова** у доповіді «Нові європейські норми щодо захисту авторських прав в Інтернеті» детально охарактеризувала Директиву про авторське право на цифровому єдиному ринку та її значення для бібліотек. Зарубіжне законодавство з авторського права, зокрема Чеської Республіки, представила присутнім мол. науковий співробітник НБУВ **З. О. Пономаренко**. Про захист персональних даних, механізми ЄС та IFLA щодо забезпечення захищеності даних, які закріплені на законодавчому рівні, та практичний досвід НБУВ у цьому напрямі йшлося у доповіді мол. наукового співробітника НБУВ **О. М. Лопати** «Нормативно-правова база та система стандартів ЄС і IFLA щодо збереження персональних даних користувачів бібліотек». Персональні дані, які надходять до БД «Читачі НБУВ», наголосила доповідачка, обробляються із застосуванням комплексної системи захисту інформації, що спирається на положення міжнародного стандарту ISO/IEC 27001: 2013 «Інформаційні технології. Методи захисту. Системи менеджменту інформаційної безпеки», який встановлює вимоги до створення,

впровадження, підтримки та постійного поліпшення системи менеджменту інформаційної безпеки. У контексті удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів задля підвищення ефективності використання бібліотечних ресурсів пізнавальною була доповідь зав. відділу НБУВ **Ю. С. Калініної-Симончук** «Нормативно-правове забезпечення надання платних послуг науковою бібліотекою».

Учасники секційного засідання взяли активну участь в обговоренні виголошених доповідей, запропонували об'єднати зусилля наукових бібліотек для вирішення актуальних проблем бібліотечної справи, закликали й далі поглиблювати співпрацю з метою розбудови в Україні цілісного науково-освітньо-інформаційного комплексу для максимально повного задоволення інформаційно-знаннєвих потреб суспільства.

Під час роботи секції у читальній залі літератури з бібліотекознавства працювала для перегляду книжкова виставка «Інститут бібліотекознавства НБУВ: історичний шлях та сьогодення» (з нею можна ознайомитися на вебсайті НБУВ за адресою: <http://www.nbu.gov.ua/node/4390>). Також було розгорнуто фотовиставку «Юні науковці – агенти позитивних змін в Україні», яка презентувала спільний проект інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Київської малої академії наук учнівської молоді.

Оксана Клименко,

канд. іст. наук, доцент, ст. науковий співробітник НБУВ

Юлія Калініна-Симончук,

зав. відділу НБУВ

Історія книжкової культури України: здобутки і перспективи

У рамках роботи Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» відбулося засідання секції «Історія книжкової культури України: здобутки і перспективи», яке об'єднало понад 50 учасників – книгознавців, фахівців наукових бібліотек Києва (Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної бібліотеки України для дітей, Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»), Національної історичної бібліотеки України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Музею книги та друкарства України, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв), Львова (Української академії друкарства, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, Львівського національного університету імені Івана Франка), Харкова (Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна), Ніжина (Бібліотеки імені академіка М. О. Лавровського Ніжинського державного

університету ім. Миколи Гоголя), Мінська (Білорусь, Центральна наукова бібліотека імені Якуба Коласа Національної академії наук Білорусі) та ін. Загалом до обговорення було заявлено 43 доповіді, заслухано 18.

Директор Інституту книгознавства НБУВ, д-р історичних наук, професор **Г. І. Ковальчук** ознайомила присутніх з основними результатами виконання трирічної наукової теми з історії книжкової культури України, а також з новими виданнями Інституту книгознавства. В межах теми, наголосила доповідачка, було реалізовано дослідницькі завдання за такими взаємопов'язаними напрямками:

- дослідження книжкової культури стародруків;
- дослідження аркушевих видань – історичних листівок, а також образотворчих документів (гравірованих портретів, відбитків гравюр стародруків, плакатів, поштових карток);
- дослідження пам'яток музичної культури;
- дослідження картографічних пам'яток;
- дослідження книжкової культури української діаспори;
- дослідження історичних книжкових колекцій;
- ведення баз даних різновидових пам'яток культури.

У доповіді доцента кафедри інформаційної, бібліотечної та книжкової справи Української академії друкарства, канд. філологічних наук **О. В. Антоник** «Книжкова культура як системний об'єкт дослідження: книгознавчий дискурс» було розглянуто дослідницькі концепції та підходи, поширені в сучасній науці про книжкову культуру, запропоновано власне бачення змісту цього поняття.

Подальша послідовність виступів була структурована тематично. Науковці ЦНБ імені Якуба Коласа НАН Білорусі присвятили свої доповіді декору кириличних стародруків, у т. ч. й українських, за примірниками зі своїх фондів (завідувач сектору **О. Й. Титовець**) та львівським виданням XVIII–XIX ст. у книжковому зібранні Несвізької ординації Радзивіллів (завідувач відділу, канд. історичних наук **О. В. Стефанович**).

Про цифрові колекції історико-культурної спадщини йшлося у виступах наук. співробітника НБУВ, канд. наук із соціальних комунікацій **І. В. Лобузін** («Україніка» в цифрових колекціях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського») та провідного наукового співробітника Інституту історії НАН України, канд. історичних наук **О. В. Юркової** («Е-архів Михайла Грушевського» (корпоративний проект з НБУВ)).

Книжкова культура православного духовенства крізь призму історії бібліотеки Києво-Печерської лаври була розглянута у доповідях завідувача відділу НБУВ, канд. історичних наук **О. В. Засць** «Книжкова культура православного духовенства XVIII – початку XX ст.» та провідного бібліотекаря Наукової бібліотеки ім. Михайла Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка **Д. В. Лукіна** («Огнем разоренная»: до історії бібліотеки Києво-Печерської лаври за матеріалами фондів Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка»).

Порівнянню культури рукописних пам'яток і відповідних видань присвятили свої виступи мол. науковий співробітник НБУВ, канд. філологічних наук **О. В. Максимчук** («Огородок» Антонія Радивиловського») і директор Музею книги і друкарства України **В. Г. Бочковська** («Гора Почаївська»).

Про внесок визначних особистостей у дослідження книжкової культури йшлося у доповідях професора кафедри Української академії друкарства, канд. філологічних наук **Н. І. Черниш** («Культура української рукописної книги у дослідженнях філолога, етнографа, музеєзнавця І. Свенціцького»); наукового співробітника Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка, канд. історичних наук **М. О. Кривенко** («Діяльність академіка Василя Щурата в імя книжки, науки, бібліофілства»); ст. наукового співробітника НБУВ, канд. філол. наук **О. К. Супрунюк** («Дискурс модернізму в книжковій культурі видань Ігоря Костецького: альманах «Хорс» (Регенсбург, 1946).

Теми нетрадиційних явищ в історії книжкової, видавничої культури порушувалися у доповідях співробітників НБУВ. Виступи супроводжувалися відповідними презентаціями. Так, ст. науковий співробітник НБУВ, канд. історичних наук **І. О. Римарович** розповіла про контрафактне видання Луцької домініканської друкарні 1790 р. Доповідка здійснила історико-книгознавчий та друкарський

аналіз примірника публіцистичного твору Ю. Павліковського «*Myśli polityczne dla Polski*». Вона аргументовано довела, що причиною контрафактного перевидання твору була його популярність і попит на теренах Речі Посполитої часів Чотирилітнього сейму, а це давало прибуток монастирській друкарні. Крім того, вихід у світ контрафактного видання «*Myśli polityczne dla Polski*» у Луцьку сприяв поширенню у провінції реформаторських ідей, дотичних до політичної реорганізації держави.

Доповідь мол. наукового співробітника НБУВ **О. А. Цибульської** «Впливи традицій оформлення титульних аркушів на оформлення етикеток ранніх грамплатівок» стосувалася регламентації вихідних даних на етикетках ранніх грамофонних платівок. Етикетки на платівках виробництва київського товариства «Екстрафон» з 1911-го по 1918 р. були у трьох різновидах: 1) монохромна етикетка зеленого кольору; 2) різнокольорова – сюжетна, із зображенням дівчини з лірою; 3) з фотопортретами виконавців у серії «Аргистотипія». Як повідомила дослідниця, у відділі музичних фондів НБУВ на сьогодні виявлено 12 звукозаписів вищеназваної компанії, які є раритетними, а отже потребують оцифрування звуку сучасними технічними засобами.

Мол. наук. співробітник НБУВ **О. М. Донець** у виступі «Радянські свята в українському друкованому плакаті другої половини XX століття» проаналізувала феномен святкового плаката як специфічного соціокультурного явища. Спираючись на матеріали відділу образотворчих мистецтв Інституту книгознавства НБУВ, доповідка обґрунтувала висновок про те, що український святковий друкований плакат другої половини XX ст. є важливим візуальним і документальним джерелом, що дає змогу прослідкувати вплив ідеологічних змін у соціокультурному середовищі на формування свідомості мас.

«Рідкісні фонди Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка: наявність і втрати (на прикладі україномовних видань польської художньої літератури XIX ст. – 1939 р.)» – тема доповіді асистента кафедри бібліотекознавства і бібліографії ЛНУ, канд. філологічних наук **Л. Б. Сироти**. Звертаючись до історії формування фондів рідкісних та цінних видань Наукової бібліотеки ЛНУ імені Івана Франка, доповідка детально зупинилася на радянському періоді. Вона підкреслила, що саме в цей час робота з книжковим фондом була спрямована на вилучення рідкісних і цінних видань. Створювалися так звані спецфонди, куди складали націоналістичну, релігійну, філософську та іншу літературу з метою обмеженого або забороненого доступу до неї. Чимало фондів передали столичним бібліотекам і архівам, певну частину старовинних книг було втрачено у зв'язку з війнами, крадіжками, неправильними умовами зберігання тощо. І все-таки, незважаючи на втрати цінних книжкових фондів упродовж XX ст., НБ ЛНУ імені Івана Франка є сьогодні значним осередком зберігання рідкісних і цінних україномовних книжкових видань, що побачили світ до 1939 р., зокрема польських письменників, які можуть сьогодні безперешкодно опрацьовуватися користувачами у читальних залах.

Учений секретар Наукової бібліотеки ЛНУ імені Івана Франка, канд. історичних наук **О. В. Седляр** у доповіді

«Просвіта народу в увявленні галицьких русинів і початок видавничої діяльності товариства «Галицько-руська матиця» (1848–1850 pp.)» проаналізував погляди галицької руської інтелігенції, особливо греко-католицьких священиків середини XIX ст., на просвіту народу, виокремив причини створення та особливості діяльності заснованого (1848 р.) у Львові товариства «Галицько-руська матиця». Доповідач надав перелік перших видань «Галицько-руської матиці» і зазначив, що після другого З'їзду руських вчених (березень 1850 р.) «Галицько-руська матиця» поступово відійшла у тінь нового великого культурно-просвітницького проекту галицьких русинів – спорудження Народного Дому та другої міської церкви у Львові, а її видавничі діяльність великою мірою і надалі залежала від компромісів між нечисленними руськими науковцями та найбільшою частиною руської інтелігенції – греко-католицьким духовенством.

Засідання секції «Історія української книжкової культури» відбувалося динамічно, в атмосфері підвищеного інтересу до кожної з виголошених доповідей. Серед пропозицій учасників секції одностайне схвалення отримали

такі: доцільність започаткування Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського серії перевидань праць корифеїв книгознавчої, бібліотекознавчої, бібліографознавчої галузі; створення повної бібліографії праць М. С. Грушевського та літератури про нього.

Часові рамки не дали можливості виступити всім бажаним, тому ознайомитися з тезами доповіді інших учасників секційного засідання, як і загалом конференції, можна у виданні «БІБЛІОТЕКА. НАУКА. КОМУНІКАЦІЯ»: 100-річчя Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 лист. 2018 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. Київ, 2018. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201811_articles_field_dopmat_files/conf_nbuv_2018_proceedings.pdf

Галина Ковальчук,
директор Інституту книгознавства НБУВ
Тетяна Мяскова,
старш. наук. співробітник НБУВ

Визначні бібліотекознавці та бібліографи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: до 100-річчя Бібліотеки

У засіданні секції «Визначні бібліотекознавці та бібліографи Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: до 100-річчя Бібліотеки» взяло участь майже 40 фахівців з провідних бібліотек України та наукових установ, зокрема: Британської бібліотеки, Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, Української академії друкарства (Львів), Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Національної бібліотеки України для дітей, Національної історичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки ім. В. Г. Заболотного, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, бібліотеки Київського національного торговельно-економічного університету, Ради національної безпеки і оборони України.

У вступному слові науковий керівник секції, провідний науковий співробітник НБУВ, д-р історичних наук **Н. В. Стрішенець** ознайомила присутніх з історією створення Бібліотеки, складною долею її фундаторів. Темою свого виступу вона обрала сторінки життєвого шляху бібліографа Всенародної бібліотеки України Ярослава Стешенка, репресованих і розстріляних її директорів – Степана Пилиповича Постернака, Нечипора Мироновича Миколенка, Антона Микитовича Яременка (в. о. директора), Василя Михайловича Іванушкіна.

Директор Інституту книгознавства НБУВ, д-р історичних наук **Г. І. Ковальчук** презентувала збірник «Віктор Федорович Іваницький (1881–1955). Життя, віддане книзі» (Київ, 2018), присвячений заступнику директора Всенародної бібліотеки України (1923–1933), керівнику

відділу Орієнталія та інших спеціалізованих підрозділів Бібліотеки, відомому книгознавцю і сходознавцю. Доповідачка висвітлила основні віхи життєвого шляху вченого, охарактеризувала його наукову спадщину.

Учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, канд. історичних наук **Г. І. Солоіденко** свій виступ «Співробітники Бібліотеки – секретарі інформаційно-бібліотечної ради НАН України: дати, події, люди» присвятила історії створення Ради, основним напрямкам її діяльності. Доповідачка дослідила внесок своїх попередників-секретарів – Я. Н. Прайсмана, М. Я. Каганової, В. О. Резнікової, Т. А. Ігнатівич, А. А. Свободи.

Про долю українського етнографа Олекси Воропая та його дружини Валентини, їх роботу в Британській бібліотеці докладно розповіла куратор Відділу Європейських студій Британської бібліотеки **О. В. Керзюк**. Свій виступ вона побудувала на матеріалах щоденникових записів О. Воропая, що містять його враження від країни, життя української громади в Англії, фактичні дані про письменників, істориків.

Увазі присутніх було представлено науково-довідкове видання «Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст.–1941 р.): матеріали до біобібліографічного словника». Його детально охарактеризувала автор-укладач – науковий співробітник НБУВ, канд. історичних наук **Л. В. Гарбар**. Вона наголосила, що видання має на меті залучення до наукового та суспільного обігу відомостей про відомих діячів бібліотечної справи України.

Доцент Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, д-р історичних наук **Т. Р. Каросєва** свій виступ присвятила ініціаторам і творцям Вінницької філії Всенародної бібліотеки України